

Spreektekst ds Arie van der Maas, verkenner kerk-breed gesprek solidariteit
Generale synode 14 november 2025.

Preses, synode,

Toen de algemeen directeur in maart jl. mij de vraag stelde projectleider te worden van het Kerk-breed gesprek Solidariteit hadden we een aantal weken nodig om tot afspraken te komen. Op dat moment kon ik het er zelf nog niet bij hebben omdat ik ook nog classispredikant was. Maar we hadden vooral ook inhoudelijk nog wat te bespreken: Wat bedoel je met gesprek? Wat is kerk-breed? En kun je het gesprek al plannen en daarbij vooruitgrijpen op een mogelijke uitkomst voordat je het gesprek begonnen bent cq eerst eens bent gaan luisteren?

Na enkele weken waren we eruit. Ik werd geen projectleider maar verkenner. Onafhankelijk, zonder instructie wat een vervolg zou moeten zijn. Luisteren, in huis, bij medewerkers, bij landelijke sleutelspelers en organisaties. Luisteren in het land, in de regio's, via de classes... Luisteren hoe er teruggekeken wordt op de invoering en ontvangst van de nieuwe regelingen voor Solidariteitskas en Quotum. Wat is daar gebeurd, goed gegaan en niet goed gegaan, qua proces en qua inhoud? Welke lessen zijn te trekken voor de toekomst? En hoe zouden we verder kunnen gaan. In het kerk-breed gesprek. Zeg maar: proces. En met de regelingen. Inhoud.

In noem nu direct ook al quotum want het was eigenlijk al snel duidelijk dat als je gaat spreken over 2024 en de ontwikkelingen Solidariteitskas dat dan direct ook de ontwikkelingen Quotum meekomen in het gesprek. En verder komen ook mee: alle beelden, belevingen, oordelen over "Utrecht". Verzamelnaam voor alles wat dienstenorganisatie, synode, kortom de landelijke kerk is. En zo bleek het ook te zijn.

Een verkenningronde dus. Met daaruit op te leveren bevindingen & aanbevelingen en een plan van aanpak voor het vervolg van het gesprek.

De verkenning vond plaats in de maanden juli tot en met oktober. Ik ga niet alles herhalen wat u kunt lezen in de bevindingen en aanbevelingen. In totaal mocht ik zo'n 40 gesprekken voeren door het hele land. Ik was overal welkom.

De inhoud van mijn bevindingen & aanbevelingen – en in feite doe ik niet meer dan samenvatten, ordenen en beetje analyseren wat ik gehoord heb – heeft u kunnen lezen in het document. Ik wil nu voor u nog samenvatten welke vier grote lijnen ik zie die zullen doorlopen naar het plan van aanpak dat de regiegroep op 12 december a.s. met de kleine synode hoopt te bespreken.

De eerste lijn die ik noem is:

- **Communicatie:** Werken aan transparantie en eenvoud van de geldstromen cq de financiële huishouding van de landelijke kerk. En effectieve communicatie en verantwoording.

Meermalen werd in de verkenning door gesprekspartners de term ‘black-box Utrecht’ genoemd. “we geloven wel dat er goede dingen gebeuren, maar...” Hoe gaat dat nou met het geld dat wordt opgebracht door de gemeenten langs die twee regelingen, hoe wordt het besteed? Hoe gaat het met onderscheid in diaconale en kerkrenmeesterlijke geldstromen...? Kom svp met een heldere begrijpelijke verantwoording. Niet alleen de mooie verhalen, ook de cijfers.

- **Uitgaven:** Keuzes maken over wat wel en wat niet wordt gefinancierd, inclusief inzicht in en medeverantwoordelijkheid voor quotum- en solidariteitskasuitgaven.

Tijdens de verkenning groeide het inzicht: als je wil sleutelen aan de inkomstenkant – en dat gebeurde in maart en juni 2024 – dan moet je ook open, transparant en kerk-breed willen praten over de inhoudelijke keuzes die je maakt over de uitgaven. Wat doen we wel? Wat doen we niet (meer)? En wat willen we nieuw gaan doen met het oog op wat voor de toekomst van de kerk nodig is? Dat alles realistisch in het licht van veranderende financiële omstandigheden.

- **Onderlinge solidariteit:** Er is motivatie om financieel solidair te zijn, ook met vermogen. Niet via informatie en heffingen maar via warme relaties. Aangevuld met een heldere basisregeling.

Tijdens de gesprekken bleek dat er bij een deel van de gemeenten wel degelijk bereidheid bestaat om het beschikbare vrije vermogen van gemeente en/of diaconie ook buiten de eigen gemeente in te zetten. Weerstand is er echter tegen een top-down heffing op het vermogen zelf, zeg maar op de kip en niet op de eieren. Er lijkt meer perspectief te zitten in verdere uitwerking van de benadering zoals verwoord in *Werkzaam vermogen* zoals dit vijf jaar geleden al in uw synode is besproken. Daarnaast is er draagvlak voor een goede maar beperkte basisregeling voor projectmatige uitgaven via de commissie steunverlening en ook voor categoriaal pastoraat zoals studentenpastoraat. Het is alleen de vraag of dit via de Solidariteitskas geregeld moet blijven.

- **Inkomsten / nieuwe regelingen:** Werken aan verbetering van regelingen met zowel hoge mate van acceptatie binnen kerk en gemeenten als ook basis voor een duurzaam gezonde financiële huishouding Protestantse Kerk.

Tijdens de verkenning werd duidelijk dat er naast brede en scherpe kritiek op onderdelen van de nieuwe regelingen ook erkenning bestaat voor het belang van verbetering van de oude regelingen. Ook voor het inzicht dat twintig jaar niet indexeren eigenlijk onverstandig was. Zeker met de grote loonkostenstijgingen sinds 2020. Er zal verder gesprek moeten worden gevoerd over de uitgangspunten, waarover in 2023 al een grote mate van draagvlak is gegroeid. Maar ook een breder en diepgaander gesprek over de technische invulling van de regelingen en de effecten daarvan op gemeenten en diaconieën.

Het is daarbij van belang om zowel experts te betrekken, waarvan er vele binnen de kerk beschikbaar zijn, alsook ervaringen en inzichten vanuit de kerkelijke praktijk te benutten. Doel dient te zijn om te komen tot een of twee regelingen die enerzijds op een hoge mate van acceptatie en ‘eigenaarschap’ binnen de kerk en de gemeenten kunnen rekenen, en anderzijds bijdragen aan een duurzame financiële huishouding van de Protestantse Kerk.

Tenslotte.

Door de gesprekken heen was er een woord dat vaak ter sprake kwam. In allerlei variaties en toonaarden. Het woord vertrouwen. Het ging over verlies van vertrouwen. Expliciet uitgesproken of tussen de regels door. Soms werd ook gesproken over wantrouwen. We spraken door waar dat in zat, waar het door kwam. En al luisterend en doorpratend kwam het gesprek gelukkig soms ook weer op wat van belang is om samen te gaan werken aan herstel van vertrouwen. Aan de toekomst van de kerk. Of beter nog: aan de inhoud van de roeping waar de kerk voor staat.

Preses, synode. Ik heb de achterliggende maanden als verkenner beleefd als een intensieve periode. Het was bepaald geen gemakkelijke opdracht. Maar wel goed. Ook omdat bleek dat alleen door het luisteren, soms al een glimp van herstel leek te gloren.

Ik ben niet zonder hoop. Vooral vanwege de leiding van Heer der Kerk zelf, door Zijn Woord en Geest. Maar wie in Zijn naam mede geroepen is leiding te geven aan de kerk – en u als synode bent dat bij uitstek - staat voor een grote uitdaging.

Ik adviseer vier dingen die kunnen bijdragen aan het herstel van vertrouwen:

1. *Erken* dat er dingen fout zijn gegaan. Zonder daarbij de schuld of verantwoordelijkheid te willen leggen bij enkele personen. Er is een bredere verantwoordelijkheid.
2. *Zet* duidelijke stappen die tegemoetkomen aan de breed geuite weerstand tegen zowel de inhoud van de ingevoerde regelingen als tegen het proces dat daartoe heeft geleid.
3. *Ga* met elkaar en kerk-breed in gesprek over de inhoud. Niet alleen technisch maar ook geestelijk. Inhoud van de roeping van gemeenten en kerk, inhoud van onderlinge solidariteit.
4. *Bid* met elkaar om leiding van Heilige Geest. Zoek kerk-breed de verbinding en verdieping op *Liefde voor de Kerk* en op *Verlangen de Levende Christus als Heer van de Kerk te dienen*.

Ds. Arie van der Maas
14 november 2025